

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
КАФЕДРА ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

ЗБІРНИК ТЕЗ

**I Науково-практична інтернет-конференція
з міжнародною участю**

20-21 жовтня 2022 року

Ужгород-2022

Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців спеціальної освіти: збірник тез доповідей І Науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю, 20-21 жовтня 2022 р., Ужгород / Упорядник: д.пед.н. С.В. Стеблюк. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2022. – 196 с.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол № 10 від 21 листопада 2022 р.)*

Рецензенти:

Філак Я.Ф. – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри фізичної реабілітації ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Попович О.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, декан педагогічного факультету Мукачівського державного університету.

У збірнику вміщено тези доповідей І Науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю. Учасники конференції розкривають проблеми сучасного стану і перспектив розвитку спеціальної освіти в Україні, мультидисциплінарного підходу до навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами, описують застосування педагогічних технологій інклюзивного навчання в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа», особливості ступеневої системи підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти, досвід упровадження інклюзивної освіти за кордоном.

Видання призначено для науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, педагогічних працівників та усіх зацікавлених.

Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність статистичної та іншої інформації, що надана в рукописах. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за наведені факти, положення, інші відомості.

Редакційна колегія: Володимир Смоланка, доктор медичних наук, професор, ректор ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – голова організаційного комітету; Іван Миронюк, доктор медичних наук, професор, проректор з наукової роботи ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – заступник голови оргкомітету; Едуард Сивохоп, кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. декана факультету здоров'я та фізичного виховання; Ярослав Філак, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри фізичної реабілітації; Фелікс Філак, кандидат медичних наук, доцент кафедри фізичної реабілітації; Валерій Філак, кандидат медичних наук, доцент кафедри основ медицини, голова науково-методичної комісії факультету здоров'я та фізичного виховання; Валерій Товт, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання.

ЗМІСТ

БАРНА Христина, КАШУБА Людмила, КЛЯП Маріанна Щодо питання підготовки дефектологів в умовах сьогодення	7
БІЛНЕЦЬ Арнела, СТЕБЛЮК Світлана Ігрові технології у практиці роботи зарубіжних корекційних педагогів	12
БОНДАРЕНКО Юлія Корекційна спрямованість музичної діяльності дошкільників зі зниженим зором	15
БОНДАРЧУК Наталія, ЩЕРБА Марія Фізичні вправи та рухливі ігри в системі корекційно-розвиваючого фізичного виховання учнів молодшого шкільного віку з порушенням слуху	20
БУДОГАЗІ Катерина, ЯЦИНА Олена Сутність поняття «сім'я дитини з особливими освітніми потребами»	25
БУРДЮХ Тетяна Роль асистента вчителя у навчанні, розвитку, вихованні дитини з інтелектуальними порушеннями	29
БУТА Діана, ХОМА Тетяна Теоретичні аспекти формування культури мовлення майбутнього асистента вчителя	33
ВАСИЛИНЕЦЬ Тамара, КЛЯП Маріанна Професійні та особистісні якості корекційного педагога у роботі з дітьми з розладами спектру аутизму	37
ВОРОТИНЦЕВА Олена Підготовка фахівців спеціальної освіти як основного контингенту інклюзивно-ресурсних центрів	42
ГАЯШ Оксана, ТУРЯНИЦЯ Сніжана Особливості навчання дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах Нової української початкової школи	45
ГАЯШ Оксана Мультидисциплінарний підхід до корекційної роботи з дітьми дошкільного віку, які мають затримку психічного розвитку	49

ГЛЕБОВА Андріана, СТЕБЛЮК Світлана Теоретичні основи навчання учнів з інтелектуальними порушеннями за особистісно орієнтованою технологією навчання	54
ГОЛІНКА Євгенія, УТЬОСОВА Олена Психолого-педагогічна адаптація дітей з різними ступенями порушень в інтелектуальному розвитку	59
ГУДАК-ТОВТ Сабіна Психолого-педагогічний супровід дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями в інклюзивному середовищі	64
КАС'ЯНЕНКО Оксана Методи реалізації дистанційного навчання для дітей з особливими потребами	68
КОЗЯР Михайло, ОСТРОВСЬКА Надія Шляхи оцінювання готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти	72
КОРХ Олександра, СТЕБЛЮК Світлана Досвід Швеції у сфері розвитку інклюзивної освіти	75
ЛОПАТИНСЬКА Наталія, МАТЕЙ Кристина Дидактичні активності Марії Аврамівни Савченко у розвитку сурдопедагогічної теорії та практики	81
МИГОВИЧ Каріна Особливості освітнього процесу з використанням засобів народознавства у роботі з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку	86
МИРОНЮК Іван, СТЕБЛЮК Світлана Інтегрований підхід у підготовці майбутніх фахівців спеціальної освіти до роботи у команді супроводу дітей з особливими освітніми потребами	89
МИШКОРИЗ Анна Застосування арт-технологій у логопедичній практиці	93
МОРДОВАНЕЦЬ Світлана, ГАЯШ Оксана Реалізація індивідуального підходу до дитини з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзивного навчання	98
НИЧЕПОРЕНКО Юлія, КЛЯП Маріанна Формування готовності майбутніх фахівців спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивно-ресурсних центрах	102

ДИДАКТИЧНІ АКТИВНОСТІ МАРІЇ АВРАМІВНИ САВЧЕНКО У РОЗВИТКУ СУРДОПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Наталія Лопатинська

кандидат педагогічних наук

Київський університет імені Бориса Грінченка, Запоріжжя

Кристина Матей

студентка-магістрантка Київського університету

імені Бориса Грінченка, Мукачево

Про міжпредметні зв'язки педагогічна наука говорить давно. Та активне дослідження цього питання відбувалося останні п'ятьдесят років. Поштовхом для цього в освітній сфері стало поширення інклюзії в закладах освіти, яка потребувала законодавчого, наукового та методичного підґрунтя для успішної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Тож почала здійснюватися дуже дочерня і якісна, на наш погляд, трансформація всіх наук — з минулого обмеження однією галуззю знань у навчальній дисципліні в багатогалузевість, тобто масове впровадження мультидисциплінарного підходу в освітній процес. Не оминає це й сурдопедагогічну науку.

Цікавим відкриттям для нас був досвід Марії Аврамівни Савченко, яка ще в кінці ХХ століття активно займалася цією проблематикою. Досліджуючи досягнення різних науковців (М. Ю. Хватцева, Є. І. Буцкової, А. А. Попової, Г. А. Каше, Д. І. Орлової, Левіної Р. Є.), ознайомилася із традиційними поглядами тогочасних вчених. Апробація їх під час безпосередньої роботи з дітьми в навчальних закладах Київщини та Києва, напрацювання власного педагогічного досвіду, відвідування наукових конференцій, на яких знайомилася із практиками інших науково-педагогічних працівників, дало змогу Марії Савченко сформулювати власний оптимальний підхід у логоректорній роботі із дітьми із порушеннями слуху.

Всі досягнення у сурдопедагогічній галузі Савченко відображенні у її працях. У співавторстві з іншими авторами (О. Й. Кацовський, Н. Ф. Засенко) нею створювалися адаптовані підручники для першого, четвертого, п'ятого, шостого класів з української мови для спеціальних закладів загальної середньої освіти для здобувачів осві-

ти із порушеннями слуху. Для підготовки майбутніх фахівців-логопедів брала участь із викладачами кафедри сурдопедагогіки та логопедії дефектологічного факультету Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького (Л. А. Смирнова, Е. Ф. Соботович, Л. А. Новосьолов) у розробці програм навчальної дисципліни «Логопедія» для відділень сурдопедагогіки дефектологічних факультетів педагогічних інститутів. Важливими навчально-методичними виданнями для розвитку сурдопедагогічної теорії та практики стали пробний підручник для підготовчого та 1-го класів шкіл для дітей з вадами слуху «Вчимося говорити й читати» (1997) та кілька видань посібника «Методика виправлення вад вимови фонем у дітей» (1983, 2-ге – 1992, 3-тє – 2007, 2009, 2011, 2014).

Аналізуючи надбання Марії Аврамівни, відзначаємо, що вона наголошувала на *перевірці стану слуху в усіх дітей*, і при будь-якій підозрі на зниження слуху, дитину обов'язково направляти на обстеження до отоларинголога [2, с. 14]. Як для логопедичної роботи із нормотиповими дітьми, так і з дітьми, які мають порушені слухові функції, вченою був розроблений новий підхід в роботі — *фонетичний* (автор терміну «фонетичний підхід» Л. В. Щерба). Проаналізуємо суть цього підходу. Як зазначається у працях Савченко, фонетичний підхід «передбачає усвідомлене оволодіння правильною артикуляцією фонем. Він базується на максимальному врахуванні наукових даних фонетики української літературної мови при визначенні артикуляційних груп фонем за їхніми артикуляційними диференціальними ознаками і визначає порядок роботи над кожною групою та всередині неї» [1, с. 164].

Саме цей підхід було покладено в основу при визначенні змісту і методичних прийомів формування артикуляційних образів та самоконтролю за правильним їх відтворенням. Фундаментом, який забезпечує реалізацію до формування правильного вимовляння фонем є знання органів, які беруть участь у продукуванні мовлення, та практичне відтворення артикуляційних рухів [1, с. 164].

Ефективним методом повноцінного оволодіння звуковим мовлянням дітьми із відхиленнями від нормального слухового сприймання та природного шляху розвитку мовлення М. А. Савченко вважала *мультисенсорний*, як головний метод формування

усного мовлення. У чому полягає його перевага? Він передбачає максимальну опору на різні аналізаторні системи: мовленнєво-слухову, мовленнєво-рухову, зорову, шкіряну та інші, що тією чи іншою мірою сприяють формуванню звукової системи мовлення у дітей, які мають ураження найважливіших для мовленнєвого розвитку дитини функцій — слухової.

Зупинимося детальніше на основах механізму оволодіння вимовлянням фонем — повноцінному функціонуванню мовленнєво-слухової та мовленнєво-рухової аналізаторних систем.

Слухове сприймання забезпечує опанування усного мовлення на найбільш ранніх етапах розвитку дитини, далі приєднуються артикуляція (функція мовленнєво-рухового аналізатора). Однак, як зауважила Марія Аврамівна твердження М. І. Жинкіна, завершення і контроль відбуваються знову ж таки слухом, так як кінцевим продуктом мовлення є звуки. Це одне з тих положень, які підкреслюють сутнісну роль слухового сприймання в оволодінні усним мовленням. Отож діти із порушеннями слуху неабияк потребують націленості в корекційній роботі на розвиток слухового сприймання. З раннього віку потрібно працювати над виробленням реакції на різні звукові подразники, що є в навколишньому середовищі (шуми, брязкіт посуду, телефонний дзвінок, гудіння пральної машини, міксера, голоси людей тощо). Поряд із вище перерахованим доцільною, вважала Савченко, роботу над звуконаслідуванням голосів тварин, явищ природи, над оволодінням окремих голосних і приголосних, складів, слів. Важливо забезпечити звукопідсилення (індивідуальне й колективне), щоб максимально задіювати залишки слуху в роботі над усним мовленням.

Дуже доречною є рекомендація про подачу мовленнєвого матеріалу дітям, не тільки із застосуванням наочності, і на слух, незалежно від ступеня його втрати, формувати вміння розпізнавати на слух окремі фонемні (особливо голосні), визначати місце того чи іншого звука у слові, розрізняти у словах наголос, їхню звукову й складову будову.

Можливості повноцінної роботи мовленнєво-рухового аналізатора збережені в дітей із порушеннями слуху, проте реалізувати їх дуже важко, зокрема кінестетичні відчуття. Тому Савченко

погоджувалася із думкою М. І. Жинкіна, що вирішення цієї проблеми є пошук шляхів «навчання мовленнєворухового аналізатора кінестезіям», які б компенсували неповноцінність слухового контролю [1, с. 165].

Так як зорово людина сприймає аж 90 %, то опора на зорове сприймання є ключовою у роботі логопеда при формуванні правильної вимови фонем. Спонукаючи дітей спостерігати за добре видимими оральними образами (положення губ, зубів, частково язика), вчити «читати» з губ, аби вони максимально послуговувалися наявними можливостями — бачити те, що може допомогти в оволодінні вимовлянням і читанням.

У зв'язку з цим Савченко пропонує використання схем правильної артикуляції (оральні образи, схематичні профілі), різні умовні позначення на схемах артикуляції (наявність чи відсутність голосу), узагальнюючі стрічки букв, просторове моделювання звукової та складової структур слова.

Важливу роль у компенсації порушень слуху відіграє шкірний аналізатор. Він здійснює синтез рухів у часі, чутливий до дотиків різної сили, довготи, темпу, ритму, температури тощо.

Шкіряні відчуття, що надходять з органів мовлення, зокрема зі слизових оболонок, разом із м'язові-суглобовими, як переконалася Савченко, помітно сприяють виробленню кін естетичних відчуттів, котрі «навчаються» контрольним функціям у процесі формування усного мовлення в дітей із порушеннями слуху.

Тож науковицею був зроблений наступний висновок: «Як бачимо, в методиці та практиці роботи над звуковимовлянням належне місце займає робота, спрямована на активізацію функцій різних аналізаторів (мультисенсорний метод). Спонтанно, без спеціальної підготовки, компенсаторні можливості різних аналізаторних систем не можуть реалізуватися, тому передбачається попереднє формування відповідних до кожної аналізаторної системи орієнтирів (відчуттів, уявлень). Це означає, що перш ніж розпочати роботу з формування правильного вимовляння фонем, дитину з вадами слуху треба підготувати до співпраці з дорослим, спрямованої на свідоме відтворення нею певних рухів і положень органів мовлення, вібрації голосових зв'язок» [1, с. 166].

Сама М. А. Савченко робила висновок, що розроблений і апробований фонетичний підхід до формування правильної вимови, що базується на максимальному використанні можливостей аналізаторних систем, «наближає нас до розв'язання проблеми формування розбірливого усного мовлення у дітей з вадами слуху» [1, с. 165]. Тож, бачимо, що прослідковується інтеграція наук: мовознавства, анатомії людини, медицини, логопедії та педагогіки.

Нами був опрацьований практичний досвід Савченко при роботі над формуванням артикуляційного укладу кожної фонемі та введення його у повсякденне спілкування. Авторкою було виділено п'ять етапів роботи над вирішенням цього завдання:

I. Підготовчий етап.

1. Ознайомлення з органами мовлення та навчання відтворювати різні рухи цими органами шляхом наслідування дій педагога, за малюнками та схемами артикуляції.

2. Засвоєння двох способів утворення перепони (зімкнення і щілина).

3. Практичне ознайомлення з органами голосоутворення та навчання відтворювати, відчувати й контролювати наявність і відсутність вібрації голосових зв'язок.

II. Постановка звука.

1. Відтворення шляхом звуконаслідування чи за іншою інструкцією окремих елементів кожної нової фонемі.

2. Об'єднання й одночасне відтворення певними органами всіх основних елементів правильної артикуляції (рухливий орган, спосіб, голос).

III. Автоматизація звука.

1. Виголошення нового звука з одночасним показом букви, що позначає дану фонему.

2. Введення нової фонемі у склад.

3. Автоматизація у складах і словах (у різних позиціях слова), словосполученнях, реченнях.

IV. Диференціація фонем.

V. Введення звука у зв'язне мовлення [1, с. 171].

Як відомо, навчання грамоти включає навчання читанню й письму. Підхід до формування цих знань, вмінь і навичок у дітей із

порушеннями слухових функцій дещо відмінний від традиційного. Цей процес із нормотиповими дітьми здійснюється за звуковим аналітико-синтетичним методом, але для дітей, які мають значне зниження слуху та недорозвинення мовлення, Савченко пропонує одночасне ознайомлення зі звуком і буквою, що його позначає. Звуковий аналіз сполучається з буквеним, а далі відбувається ознайомлення зі складом, словом, реченням. Звертається увага на обов'язкове поскладове читання й вимовляння слів; фіксується увага на тому, що у слові може бути різна кількість звуків (букв); що один і той самий звук може мати різне місце в слові (початок, середина, кінець) [1, с. 187].

Таким чином, можна зробити висновок, що Марією Аврамівною Савченко був здійснений значний вклад у розвиток сурдопедагогічної як міждисциплінарної науки. Рекомендації науковиці залишаються сучасними та ефективними у логокорекційній роботі й сьогодні.

Література:

1. Савченко М. А. Вчимося говорити й читати : пробний підручник для підготовчого та 1-го класів шкіл для дітей з вадами слуху. Київ ; Ірпінь : Перун, 1997. – 197, [3] с. : іл.

2. Савченко М. А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей : [посібник]. 3-тє вид., доповн. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 159, [1] с.

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ НАРОДОЗНАВСТВА У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Каріна Мигович

*студентка-магістрантка II курсу
спеціальності 016 Спеціальна освіта*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Концепція Нової української школи окреслює необхідність застосування компетентнісного підходу з метою ефективної соціалізації. Одним із засобів впливу на цю проблему, який є актуальним на сьогоднішній день, виступає українське народознавство. Ос-